

ISSN 1561-6908

Економіка: проблеми теорії та практики

Збірник наукових праць

Випуск 206

Том III

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
The Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

Наконечний Т.С., Ткач О.В. Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств і його формування	448
Колесник Т.А. Вплив перельоту валютного курсу при девальвації на короткострокову динаміку зовнішньої торгівлі	459
Ткаченко О.П. Обґрунтування системи показників оцінки ефективності функціонування підприємств різних організаційно-правових форм	468
Пушкарь А.И., Жеманюк А.Н. Методическое обеспечение формирования стратегии развития внешнеэкономической деятельности предприятия	475
Шутаева Е.А. Международный электронный бизнес и условия его развития в Украине	483
Довгань Л.Є., Сімченко Н.О. Сучасний стан та особливості стратегічного управління на малих підприємствах України	490
Продиус И.П., Скорик А.П. Формирование принципов межуровневых взаимодействий в сфере управления развитием жилищно-коммунальных услуг	499
Волкова Н.Н., Сахно Т.В. Кластерный подход в системе образования	507
Рябець Н.М. Свроінтеграцій вектор в економічній стратегії України	515
Кизим М.О., Тридіт С.О. Сутність поняття способів життя населення	524
Деділова Т.В. Інноваційна діяльність промислових підприємств України: аналіз, тенденції, розвиток	532
Пуліна Т.В. Адміністративні важелі управління інноваційно-інвестиційною діяльністю в промисловості України на сучасному етапі	539
Амосов О.Ю. Особливості розвитку людського капіталу України	548
Бразілій Н.М. Сучасний стан обліку нематеріальних активів	560
Затовська О.О. Управління економічною стійкістю підприємства в сучасних умовах господарювання	568
Леонідов І.Л. Інституційна специфіка економічної стратегії	579
Гречаник Н.І. Обґрунтування стратегії розвитку маркетингової діяльності	585
Піхур А.В. Координація попиту та пропозиції на ринку праці Хмельниччини	594
Ткаченко Ю.О. Методологічні основи визначення рівня банківських ризиків	601
Петкова Л.О. Інвестиційний паспорт як засіб позиціонування конкурентоспроможності регіону	609

Іванілова О.А. Особливості розвитку економічних взаємовідносин в зерновому підкомплексі	617
Падерин И.Д. Методика и опыт разработки целевой программы повышения экономической эффективности промышленного предприятия	626
Оконська О.О. Оцінка та управління банківською ліквідністю в умовах існуючої конкуренції	634
Рогоза М.Є., Сісляр А.А. Інформаційне забезпечення стратегічного управління і його вплив на невизначеність середовища господарювання	641
Діденко С.В. Ф'ючерси як перспективний напрямок хеджування фінансових ризиків	651
Балик Т.В. Пріоритетні напрямки в методології економічної оцінки містобудівних систем	671
Шпак Л.О. Дослідження стану та динаміки розвитку торгівлі в Черкаському регіоні	678
Волкова О.В. Оцінка регіональних особливостей формування внутрішньофірмових ринків праці в Україні	687
Бондаренко Н.М. Ситуація на регіональному ринку праці в аграрній сфері	694
Грицько Т.В. Проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні	701
Карлюк Д.О. Розробка заходів з удосконалення інноваційного розвитку льонопереробних підприємств	707
Нусінов В.Я., Кругла Н.М. Визначення системи показників оцінки інвестицій на основі співвідношення безбиткового та фактичного обсягів виробництва	716
Горб В.А. Особливості визначення впливу оподаткування на точку безбитковості підприємства	722
Ковтун Н.В. Методичні засади статистичного вивчення динаміки показників інвестиційного процесу та діяльності	728
Мацегора І.А. Значення та роль корпоративних відносин в сучасних умовах розвитку економіки України	738
Острроверхова Г.В. Інновації: сутність категорій	749
Скорба О.А. Теоретичні аспекти кредитування підприємств та методи оцінки кредитного ризику	756

Скорба О.А.

Українська академія банківської справи Національного банку України

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТА МЕТОДИ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

Ринкова трансформація національної економіки відкрила новий етап розвитку кредитної справи. У зв'язку з цим, гостро постала проблема наукового осмислення нових явищ у сфері банківського кредитування, розуміння їх змісту, природи і сутності, розробки ефективних схем і технологій кредитного процесу та їх використання на практиці.

Ключові слова: кредит, кредитування, кредитний ризик, кредитоспроможність.

I. Вступ. Комерційні банки відносяться до особливої категорії ділових підприємств, що отримали назву фінансових посередників. Вони залучають капітали, збереження населення та інші грошові кошти, що звільняються в процесі господарчої діяльності і надають їх в тимчасове користування іншим економічним агентам, котрі потребують додаткового капіталу, виконуючи, таким чином, важливу функцію, забезпечуючи суспільству механізм міжгалузевого і міжрегіонального перерозподілу грошового капіталу.

Основні передумови зростання банківського кредитування економіки:

1. Наявність у комерційних банків достатніх кредитних ресурсів.
2. Організація правового механізму захисту інтересів банків-кредиторів.
3. Дохідність кредитних операцій.
4. Реальний попит на банківський кредит.

Отже, ситуація, що склалася на кредитному ринку, є дуже непростюю. Підприємствам обійтися без кредитів дуже важко, банки, скорочуючи кредитні операції, втрачають основне джерело своїх доходів. Ризики неплатежів по позиках дуже високі. Саме тому питання щодо визначення кредитного ризику набуває великої актуальності.

II. Постановка завдання. Дослідити теоретичні аспекти кредитування підприємства та оцінки методів кредитного ризику.

III. Результати. Кредити і кредитні відносини є невід'ємною складовою економічної системи України. Сфера банківського кредитування безпосередньо

пов'язана з потребами розвитку національного виробництва. Кредитні відносини сприяти подоланню економічної кризи в Україні і забезпечувати стійкий розвиток вітчизняного товарного виробництва. Це є одним з чинників законодавства, а саме... Положення про порядок формування резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" (постанова Правління Національного банку України від 2000 року № 279) кредитні операції (кредит) -- вид активних операцій, пов'язаних з наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, аватів, розміщення депозитів, проведення банківських операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування грошей, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (включення платежу).

Банки, як торгові підприємства торгують, перш за все, своїми ресурсами, залучаючи їх в кредитні операції. Саме тому в нормальному (без ризиковому, інфляційному) народному господарстві для банку доход від кредитної діяльності є основним (в прибутку американських банків доход від кредитної діяльності приблизно 60%). Суттєвою ознакою сучасні системи кредитування є її повна істинна основа. Розмір кредитних ресурсів банку залежить не тільки від обсягу власного капіталу, а від залучених ресурсів, та від певних норм, які встановлює держава. Для комерційних банків, що здійснюють кредитування клієнтів (регламентує законодавство) обов'язкових відрахувань в центральні резерви; максимальний розмір кредиту на одного позичальника; загальний обсяг наданих кредитів).

Взагалі, кредитування – складний і багатогранний банківський процес. Він потребує серйозної і детальної організації, значної аналітичної роботи. Процес кредитування пов'язаний з кредитним ризиком, ризиком втрати ліквідності та кредитоспроможності банку, з ризиком банкрутства. За оцінкою деяких економістів, кредитний ризик становить не менше 80% від усіх фінансових ризиків.

Кредитний ризик - ризик невиконання позичальником (контрагентом банку) зобов'язань за кредитними операціями (тобто ризик того, що сплата позичальником

відсотків і основного боргу за кредитними операціями буде проводитись з відхиленням від умов кредитної угоди або взагалі не проводитиметься).

Кожен з несприятливих (небажаних) для банку результатів кредитного договору виникає внаслідок дії певного чинника, який називається джерелом кредитного ризику, що класифіковані певним чином:

1). Кредитний ризик щодо позичальника полягає в тому, що існує вірогідність не виконання боржником своїх зобов'язань перед банком щодо повернення боргу згідно з умовами кредитного договору.

2). Кредитний ризик щодо способу забезпечення позики пов'язаний з тим, що банку не вдається своєчасно та в повному обсязі скористатися забезпеченням позики для покриття можливих втрат від неї.

3). Кредитний ризик щодо гаранта – це ймовірність того, що гарант (поручитель) не виконає хоча б одне із своїх зобов'язань, закріплених у гарантійному листі (договорі поруки).

4). Кредитний ризик щодо страховика – це ймовірність того, що страховик не виконає хоча б одне зі своїх зобов'язань, закріплених у договорі страхування.

5). Кредитний ризик щодо кредитної угоди може виникнути, коли позичальник може не виконати своїх зобов'язань перед банком щодо повернення боргу згідно з умовами кредитного договору, і при цьому банку не вдається своєчасно і в повному обсязі скористатися забезпеченням позики для покриття можливих втрат від неї.

6). Кредитний ризик щодо застави – ризик того, що банку не вдається повністю покрити можливі втрати за кредитним договором за рахунок предмета застави.

Слід зазначити, що одним із джерел кредитного ризику є форс-мажорний ризик – можливість виникнення стихійних лих, катастроф, страйків, які призведуть до фінансових втрат.

Для того щоб мінімізувати ризик кожен комерційний банк розробляє власну стратегію кредитного ризику. Сутність стратегії кредитного ризику полягає в тому, що кожного разу, коли банк прагне придбати прибутковий актив (у вигляді кредиту), він бере на себе ризик того, що позичальник може виявитися неплатоспроможним, тобто не зможе (чи не захоче) своєчасно погасити основну суму боргу й відсотки, та при цьому банку не вдається скористатися забезпеченням позики.

Оцінки кредитного ризику у комерційному банку використовується та кількісний аналіз кредитного ризику.

Кількісний аналіз кредитного ризику полягає в ідентифікації чинників ризику (джерел його джерел) і вимагає ґрунтовних знань, досвіду та інтуїції у цій сфері діяльності.

Кількісний аналіз кредитного ризику має за мету виявити його міру, оцінити ймовірність того, що певна подія справді відбувається, а потім – як це вплине на прийняття кредитного рішення. Кількісний аналіз спирається на низку методів серед яких: статистичний метод; метод експертних оцінок; метод аналогій; аналіз вразливості (вразливості); методи імітаційного моделювання.

Однією із важливих складових концепції ризику, яку розробляє кожен банк є створення адекватної системи показників кількісної оцінки ступеня (міри) кредитного ризику.

Найчастіше за міру (ступінь) кредитного ризику приймається ймовірність того, що позичальник може не виконати своїх зобов'язань перед банком щодо повернення боргу. Це один із найважливіших показників ступеня кредитного ризику, але не єдиний.

Зокрема, відповідно до Інструкції „Про порядок регулювання діяльності комерційних банків в Україні” №368 від 28 серпня 2001 року встановлено такі економічні нормативів:

- максимальний розмір ризику на одного позичальника (Н9);
- норматив величини кредитних ризиків (Н10);
- норматив максимального обсягу кредитів, гарантій, поручительств, які надаються інсайдерам (Н12).

За своєю суттю роль вимірювача ризику щодо кредитування, на максимальне значення накладається обмеження (ліміт). Відіграє показник покриття прогнозованих збитків власними коштами банку.

Кількісні значення кредитного ризику обчислюються як в абсолютних, так і в відносних величинах, що виражають міру невизначеності під час реалізації прийнятого рішення.

В абсолютному виразі кредитний ризик може визначатися системою показників, що застосовуються для оцінки економічного ризику.

Визначальним показником кредитного ризику, щодо певної угоди є ймовірність виникнення несприятливих подій за цією угодою:

$$W = p(c),$$

де W – величина ризику;

$p(c)$ – ймовірність виникнення збитків за кредитною угодою.

В абсолютному виразі ступінь (міра) кредитного ризику щодо кредитної угоди може визначатися також як добуток ймовірності виникнення збитків та величини цих збитків (суми позики). Цей показник можна назвати кредитним ризиком щодо кредитної угоди:

$$W = p(c) * s,$$

де S – сума позики, що зафіксована у кредитній угоді.

Абсолютні показники кредитного ризику, використовуються для кількісної оцінки ступеня кредитного ризику щодо кредитної угоди.

Одним із основних способів якісної оцінки кредитного ризику є аналіз платоспроможності та кредитоспроможності потенційного позичальника на основі методу фінансових коефіцієнтів.

Поняття платоспроможність охоплює здатність і можливість юридичної чи фізичної особи своєчасно погасити всі види заборгованості, в той час як кредитоспроможність характеризує лише можливість погашення позикової заборгованості. Тобто, кредитоспроможність – вужче поняття, ніж платоспроможність.

Для оцінки кредитоспроможності важливою є характеристика фінансового стану позичальника. Вона визначається на основі даних про діяльність підприємства, включаючи величину власного капіталу, структуру оборотних активів, їх оборотності, складових і структури джерел оборотних засобів тощо. Для оцінки фінансового стану та здатності погашати позики використовуються не лише дані про їх оборотність і взаємозв'язок швидкості обороту різних статей активів та пасивів.

Критерії оцінки фінансового стану позичальника встановлюється кожним банком самостійно його внутрішніми положеннями щодо проведення активних операцій (кредитних) та методикою проведення оцінки фінансового стану позичальника (контрагента банку) у яких мають бути визначені ґрунтовні,

вважені критерії економічної оцінки фінансової діяльності банків на підставі аналізу їх балансів і звітів про фінансові результати в тому числі тощо.

Згідно до Положення „Про порядок формування та використання резерву на покриття можливих втрат за кредитними операціями банків” №279 від 11.09.2000 року, оцінку фінансового стану позичальника з урахуванням вимог щодо фінансового стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості банку має в кожному випадку укладання договору про здійснення кредитної угоди, а надалі – не рідше ніж один раз на три місяці, а для банків – не рідше ніж раз на місяць.

Банки самостійно встановлюють нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості (значимості) серед інших показників, що можуть свідчити про найбільшу ймовірність виконання зобов'язань позичальником зобов'язань за кредитними операціями.

Банки також мають право самостійно встановлювати додаткові критерії оцінки фінансового стану позичальника, що підвищують вимоги до показників з метою адекватної оцінки кредитних ризиків та належного контролю за ними.

Класифікація позичальників за результатами оцінки їх фінансового стану здійснюється з урахуванням рівня забезпечення за кредитними операціями:

Клас „А” – фінансова діяльність дуже добра (прибуткова та рівень рентабельності вищий, ніж середньогалузевий, якщо такий визначається), що свідчить про можливість своєчасного виконання зобов'язань за кредитними операціями, кредитна історія позичальника – бездоганна.

Клас „Б” – фінансова діяльність позичальника цієї категорії близька за характеристиками до класу „А”, але ймовірність підтримування її на цьому рівні протягом тривалого часу є низькою.

Клас „В” – фінансова діяльність задовільна (рентабельність нижча, ніж середньогалузевий рівень, якщо такий визначається, деякі економічні показники відповідають мінімально прийнятним значенням) і потребує більш детального контролю.

Клас „Г” – фінансова діяльність незадовільна (економічні показники не відповідають встановленим значенням) і спостерігається її нестабільність

протягом року; є високий ризик значних збитків; ймовірність повного погашення кредитної заборгованості та відсотків за нею є низькою.

Клас „Д” – фінансова діяльність незадовільна, є збитки; кредитна операція не забезпечена ліквідною заставою (або безумовною гарантією), показники не відповідають встановленим значенням, ймовірність виконання зобов'язань з боку позичальника/контрагента банку практично відсутня.

За станом погашення позичальником кредитної заборгованості за основним боргом та відсотків за ним на підставі кредитної історії позичальників та їх взаємовідносин з банком обслуговування боргу вважається: „добрим”, „слабким”, „незадовільним”.

Після розрахунку відповідних фінансових коефіцієнтів здійснюється класифікація кредитного портфеля за ступенем ризику та визначається категорія кредитної операції таким чином:

Таблиця 1. Клас позичальника за станом обслуговування боргу

Фінансовий стан позичальника (клас)	Обслуговування боргу позичальником (група)		
	"добре"	"слабке"	"незадовільне"
"А"	"стандартна"	"під контролем"	"субстандартна"
"Б"	"під контролем"	"субстандартна"	"сумнівна"
"В"	"субстандартна"	"сумнівна"	"безнадійна"
"Г"	"сумнівна"	"безнадійна"	"безнадійна"
"Д"	"безнадійна"	"безнадійна"	"безнадійна"

На підставі даних методів комерційні банки визначають розмір кредитного ризику щодо позичальника та ризику кредитного портфеля, що дає змогу запобігти виникненню не повернення кредитної заборгованості клієнтами і в результаті погіршення фінансового становища банку.

IV. Висновки. На сучасному етапі у підприємств усіх форм власності все частіше виникає потреба залучення позикових коштів для здійснення своєї

діяльності і отримання прибутку. Найбільш розповсюдженою формою залучення є отримання банківського кредиту. Кредит дає змогу допільніше витратити оборот коштів підприємств, не витратити значні фінансові ресурси на зберігання зайвих запасів сировини та матеріалів. Ми визначили значення, суть управління та методи оцінки кредитного ризику.

Література:

1. Про банки і банківську діяльність. Закон України від 07.12.2000 року № 2131-III (зі змінами та доповненнями).
2. Положення „Про порядок формування та використання резерву для покриття можливих втрат за кредитними операціями банків” №279 від 12.01.2000 року (зі змінами та доповненнями).
3. Вітлінський В.В., Наконечний Я.С., Пернарівський О.В. Концепція стратегії управління кредитним ризиком // Банківська справа (укр.).- 2000.- № 1.- С. 13-17.
4. Кредитний ризик комерційного банку / Вітлінський В.В., Пернарівський О.В., Наконечний Я.С. та ін.: Навч. посібник. – К.: Знання, 2000. – 251 с.
5. Голуб В.М. Кредитні ризики комерційних банків та методи їх управління / Методи і перспективи розвитку банківської системи України. - Суми: Мрія ЛТД, 2003. - Т. 5. - С.124-129.
6. Єрмоленко Г.Г., Коршикова Т.В. Аналіз кредитних операцій банків // Фінанси України (укр.).- 2001.- № 3. - С. 121-130.
7. Примостка Л.О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління // Фінанси України (укр.). - 2004. - № 8. - С. 118-126.